

LEKSIČKA GRAĐA U OJKALICAMA

Sažetak: Ovaj rad bavi se analizom leksika koji se koristi u ojkalicama i mjesnim govorima Dalmatinske zagore kao fenomen bogatog jezičnog i kulturnog nasljeđa. Uz definiciju svakog termina naveden je jedan primjer ojkalice. Pored fenomena ojkalice naznačene su definicije pojmova kao što su rera, ganga i bećarac, a koji se nalaze na UNESCO-ovom popisu nematerijalne kulturne baštine. Cilj ovog rada je naglasiti važnost terminologije koja se koristi u ojkalicama i sačuvati bogatstvo jezičnog i kulturnog nasljeđa mjesta u Dalmatinskoj zagori.

Ključne riječi: leksik, lokalni govor, ojkalica, Dalmatinska zagora, kulturna baština.

1. Uvod

Problematika o kojoj se u ovom radu piše još uvijek nije dovoljno niti istražena niti obrađena, iako je o ojkalici ili otkanju prvi kod nas pisao prije više od sto godina Dobronić (1915.).¹ Stoga se logično nametnulo pitanje da li je konačno došlo vrijeme da se upravo o *ojkatici*, kao fenomenu koje karakterizira netemperirano dvoglasno pjevanje, napiše nešto što će ostaviti trag u stručnoj literaturi. Za pisanje o ovoj temi može poslužiti jedna zanimljiva i vrlo rijetka knjiga Ivica Gusića i Filipa Gusića naslova *Rječnik govora Dalmatinske zagore i Zapadne Hercegovine*, koju su autori izdali u vlastitoj nakladi, 2004. godine. No, kada se govori o ovakvim rječnicima, dobro je istaknuti da se ovdje radi o verziji rječnika govora na području Dalmatinske zagore (omeđenog južno Biokovom, Mosorom i Kozjakom, zapadno rijekom Krkom, sjeverno Dinarom, Kamešnicom i Zavelinom, a istočno Bekijskim poljem) i dijela zapadne Hercegovine (rubovi Rastoke, Bekije, Posušskog, Duvan-

1 Dobronić je svoj rad napisao za vrijeme svog boravka i rada u Drnišu, te je imao uvid u takvo pjevanje u dijelu Dalmatinske zagore.

Usporedi: Antun Dobronić (1915.), *Otkanje*: prilog za proučavanje geneze naše pučke popijevke, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. 20, sv. 1: 1-25.

skog i Livanjskog kraja). U Rječniku se nalazi oko 10.000 riječi koje su autori razvrstali po abecednom redu. Uz pojedine termine ponudili su i riječi bliskog značenja, varijante izgovora pojedinih riječi, te izvedenice, ali se nisu upuštali u ocjenu koja je izgovorena varijanta dotične riječi jezično bolja, a koja je manje dobra. Ono što je zanimljivo jest to što su autori, pored standardnog značenja lokalne riječi, navodili i mudre izreke (frazе) koje su se čule u svakodnevnom životu toga kraja, a prenosile su se s koljena na koljeno sve do današnjih dana. Uz te primjere, tamo gdje je bilo mjesta i gdje je to odgovaralo dotičnoj riječi, navodili su i ojkalicu (gangu, bećarac, reru, pjesmu u distihu). Takvim načinom nastojali su pojasniti značenje dotične dijalektalne riječi toga mjesta, da bi s druge strane zabilježili i prezentirali, uz naznačenu riječ, na stotine ojkalica ili njima sličnih napjeva. U pisanju rada korištena je građa iz navedenog Rječnika i to onim redom kako su ga posložili autori (od slova *A* do slova *Ž*). Napisali bi što znači uzvik *ajko*, zatim bi naveli značenje riječi u hrvatskom standardnom književnom jeziku (a negdje bi dodali i značenje na lokalnom govoru kako bi dotičnu riječ „osnažili“). Potom bi sve to potkrijepili ojkalicom iz Rječnika, kao npr.

*Ajko Bare, čiko moja Kole,
u Nedilju dođi moja lole.*

Na isti se način može protumačiti upotreba termina riječ *berekin*. Pored standardnog jezičnog značenja, autori su navedenu riječ željeli „oplemeniti“, pa se kao primjer može navesti sljedeća ojkalica:

*Berekine, kazaću te majci,
zašto mene na ledinu baci.*

Pored ovdje navedenog Rječnika I. i F. Gusića, koristit ćemo i knjigu I. Furčića s distisima iz šibenskog zaleđa, te rad S. Bampa-Listeš s ojkalicama iz Neorića kod Muća.

2. Definicija i upotreba temeljnih pojmova

Ovdje ćemo donijeti ukratko samo neke temeljne definicije termina u ovom radu kao što su *leksik* i *ojkalice*. Leksik je „ukupnost riječi koji ulaze u sastav nekog jezika ili narječja“. Dijeli se na općeuporabni ili opći, koji obuhvaća riječi općeg, zajedničkog jezika i na posebni (specijalni) leksik, koji obuhvaća posebne nazive stručnih ili umjetničkih područja, ili pak znanstvenih disciplina. Termin specijalni leksik koristi se i u užem značenju, kao što je npr. za „ukupnost riječi karakterističnih za pojedine funkcionalne stilove“ ili pak u odnosu na „teritorijalno raslojavanje jezika“ pa se onda govori o regionalnom, seoskom itd. leksiku. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, LZ „Miroslav Krleža“*, 2020.).

U ovome je radu riječ o leksiku pjesama koje spadaju u ojkalice ili ojkanje ili treskanje i to u dalmatinskom zaleđu, te ćemo posebno objasniti arhaizme i općenito one riječi koje su danas u našoj suvremenosti manje poznate.

Međutim, valjalo bi navesti definiciju samog termina ojkalica. *Ojkalica* se može definirati kao fenomen koji u folklornoj glazbi srednje i zapadne Bosne, Like, kopnenog dijela Dalmacije, nekih zadarskih otoka, pa i žumberačkog gorja i Baranje, nastaje pjevanjem slogova *voj, hoj, oj* posebnim dužim tremoliranjem. Bitno je spomenuti i da ojkatiti može pojedinac, no kao češći oblik pojavljuje se dvoglasno ojkanje. Stoga se taj fenomen može opisati sljedećim riječima: dok jedan pjevač konta tj. prvi pjeva dvostih u cjelini, drugi počinje tek kad on završi i „goni“, a onda prihvaćaju ostali (dva-tri, tri-četiti, itd.) i pjevaju svi zajedno. Netko drugi treska, odnosno potresa. Pjevač koji treska počinje kvartu ili tercu više od ležećeg tona, treskanje se polako smiruje i spušta do unisona, iz kojeg se glas koji je vojkao pri kraju spušta za veliku sekundu. Treska se tek kad završi pjevanje pjesme (dvostih), i to obično poslije tri-četiri ispjevane pjesme. Dakle, ne mora se treskati nakon svakog distiha. Nerijetko onaj koji „konta“, dakle, koji prvi pjeva zna pozvati onoga koji među njima najbolje treska da „zatrese“:

*Dede Stipe ti jednu zatresi,
Pa mi ostaj zdravo k'o i jesi.*

Kod ojkalice „radi se o tehnicu potresanja glasa koja je tipična za više arhaičnih načina pjevanja“. To je dinarsko pjevanje na otvorenim prostorima. Na pitanje je li ojkalica galama? Odgovara dr. sc. Joško Čaleta, etnomuzikolog i glazbeni pedagog: „Ma kakva galama! Estetika ovih pjevanja je savršenija od estetike zapadnoeuropske glazbe. Pazi se na specifične detalje, npr. timbar glasa“...²

Na temelju proučavanja tonskih odnosa, organizacije pjevanja, boje tona i ritma spada među najstarije sačuvane oblike vokalnog izražavanja na svijetu. Ojkalica je pjesma, odnosno pjevanje s ojkanjem. To je tzv. otegnuto pjevanje gdje se naglašava i dulji „oj“, pa se ojka. To se vidi na sljedećem primjeru:

*Oja noja, goj se mala moja,
Pure ima kupit ćemo loja.*

Inače, ojkanje dolazi kao pripjev pretežno u deseteračkim, ali i u osmeračkim pjesmama. No, ne dolazi samo kao pripjev nego još češće kao početak pjesme. U ojkalici/treskavici, ojkanju/treskanju, potom u gangi, reri i sličnim tipovima pjesama i načinu pjevanja najčešće je riječ o deseteračkom dvostihu. To je ono što je zajedničko svim tim načinima pjevanja odnosno deseteračkim dvostihovima. U Muzičkoj enciklopediji (1958.) navodi se da u gangi drugi glas, ne izgovara riječi nego prati prvog pjevača s: gan, gan ili gn, gn, ga. Neki autori navode da drugi glas (i ostali)

2 Razgovor s Joškom Čaletom, emisija *Kulturni biseri Hrvatske*, 16. 8. 2019. Hrvatska katolička mreža.

prate prvog pjevača istovremeno s: gan, gen, gun, gin, gn i sl. Takvog praćenja s tim glasovima i istovremeno s prvim pjevačem nema u ojkalici/treskavici, ojkanju... . Durnja Rihtman, etnologinja, utvrdila je da drugi prate s vokalom o ili muklim e. (Potkraj mjeseca studenog 1989.godine u Imotskom je održan simpozij o gangi.)

Mnogi će za ojkalicu reći da se radi o netemperiranom dvoglasnom pjevanju samoizniklom u Dalmatinskoj zagori, te da ga izvode odvojeno muškarci i djevojke. Vokalna složenost ojkalice može se uočiti kada se ista pokuša uvježbavati s pjevačima izvan mjesta njene egzistencije. Koliko god se pjevači trudili, teško će uspjeti postići pravilnu boju tona, netemperirano dvoglasje i sitno treskanje (*tremolo-staccato*). Neki su autori mišljenja da se ojkalica može naučiti samo usmenom predajom, odnosno učenjem uz pjevače iz kraja u kojima je ukorijenjena. Egzaktno određivanje intonacije moglo bi se postići pomoću mjerača frekvencije tona. Stoga bi upravo to trebala biti jedna od glavnih zadaća kulturnih djelatnika, umjetnika i znanstvenika, a sve kako bi se postigao važan cilj - očuvanje ojkalice kao takve za buduće generacije.³

UNESCO odnosno njegov Odbor za nematerijalnu kulturnu baštinu svijeta 16. 11. 2010. uvrstio je glazbeni izričaj 'ojkanje' (ili treskanje, orzanje i sl.) na popis ugrožene nematerijalne svjetske baštine.

Povjesničar A. Mijatović u Predgovoru svoje knjige *O gangi* donosi slijedeću definiciju ojkanja ili ojkalice: „Ojkavica ili ojkanje je način pjevanja uobičajen u zapadnoj Bosni (od srednjeg toka Vrbasa do Drine), u sjevernoj Dalmaciji, u sjevernoj Hercegovini, u srednjoj i istočnoj Bosni.“ (Mijatović, 2004.).

Iako je Dobronić svoju raspravu nazvao *Ojkanje*, on u tom radu kaže da je to pjevanje poznato „po imenu ojkanje i treskanje“ (Dobronić, 1915.:13). Ovaj drugi naziv *treskanje* zadržan je u nekim selima dalmatinskog zaleđa, naročito kod starijeg stanovništva, ali se sve više gubi u literaturi.

„Ojkavica je pjesma čiji tekstualni predložak čini kuplet deseteraca u izvedbi više od dva pjevača (ali isto tako i pjevačica). Pri samom činu pjevanja, mogu se razaznati različite funkcije koje pojedini pjevači imaju: jedan *poziva* – ispjevava deseterački tekst, drugi *vata* i *goni* pismu, dok mu drugi prilažu (prate) svojim glasovima...“ (Čaleta, 2008.:559). Ovo vrijedi za muške pjevače. Kod žena „jedna započinje – prva *konta*, cilu pismu ispiva, onda druga *goni* – *prikontava*, a ostale prate onu koja *konta*“ (Čaleta, 2008.:560). Čaleta je zabilježio i nekoliko stihova koje pjevaju žene na Miljevcima, među njima i slijedeće:

„*Plavo volim, plavo me zanima,* *Moj je dragi na ispitu pao,*
plave oči moja lola ima. *što me nije poljubiti znao.*“ (str. 560)

3 Definicija i opće karakteristike ojkalice, ako se ne navode izvori odnosno literatura, preuzete su iz *Opće i nacionalne enciklopedije* (2007.), Zagreb: Proleksis i Večernji list, str. 85.

Etnomuzikolog Čaleta navodi da je otkanje na Miljevcima, Promini, Pakovu Selu, Skradinskom zaleđu, Mirlovičko-unešićkom kraju vrlo slično.

Poslije nego što je UNESCO uvrstio otkanje/treskanje i slične varijacije pjevanja, na popis ugrožene nematerijalne svjetske baštine porastao je interes za publiciranje pjesama koje se na taj način pjevaju. O tome svjedoče knjige Agić (2015.) i Saratlija (2011.).⁴

3. Srodni termini vezani uz ojkalicu

Po načinu pjevanja najbliži ojkatici su rera i ganga. *Orzanje* ili *orzenje* je „dijaloško napjevanje dvaju (obično) muških pjevača kod kojih prvi pjevač poziva drugog na pjevanje – potresanje glasom – deklamirajući mu pri tom svečani, hvaljениčki tekst kakav je tipičan za zdravice, žanr nekad prisutan na širem području dalmatinskog zaleđa“ (Čaleta, 2008.:559). *Rera* se može definirati kao domaće narodno pjevanje u Dalmatinskoj zagori, odnosno uglavnom u Sinjskoj, Cetinskoj krajini. Još je zovu i *reranje*, jer se u pjevanju čuju glasovi *re-re-re*. Pri *reranju* jedan pjevač *goni*, a dvojica ili trojica *prihvataju* ili *pomažu* (*reraju*). Cetinsku krajinu karakterizira rera kao „dvočasno grleno pjevanje“: jedan pjevač izvodi pjesmu, a drugi ga istovremeno prate ili *reraju*. Otočani će za reru reći da je riječ o pjevanju u kojem „*jedan piva, drugi mu se ruga*“. U nekim selima između Cetine i Krke 60-tih godina 20. stoljeća mogla se čuti šaljiva pjesma:

*Kad Sinjani zapivaju rere,
jedan piva a drugi se dere.*

Pjevati reru znači ne samo izgovarati stihove, nego i ispuštati glasove. To se može vidjeti na sljedećem primjeru:

„*Sinjska rero, imocko pivanje / To je naši cura milovanje*“.

Sinjska rera toliko je popularna u narodu da je nekadašnja uskotračna željeznička pruga Split – Sinj (i obrnuto), odnosno vlak koji je prometovao na toj pruzi od 1903. do 1962. godine dobio u narodu ime – sinjska rera.⁵

Ganga se može definirati kao vrsta narodnog pjevanja u nekim dijelovima Dalmatinske zagore, odnosno u Imotskoj krajini i u Hercegovini (BiH). Neki je zovu i *gangašica*. U pjevanju gange sudjeluju barem dvoje ljudi, a može i desetak (muških ili ženskih) pjevača. Od toga jedan *piva* ili *vodi* (taj je *pivač* i on jedini izgovara riječi, a glas mu mora biti malo jači), a ostali *gangaju*, *prate*, *privačaju*. Oni moraju *gangati* na istoj visini (inače kažu da im *para grlo*). Ganga je jedna

4 Vidjeti na tu temu knjige: Ante Agić (2015.): *Ojkavica – mala knjiga pisama* (sadrži više od dvije tisuće dvostihova); Milka Saratlija (2011.): *Poznaješ li mala grlo moje* (zbirka ojkatica), Split: Redak.

5 O tomu je napisan rad, usporedi: Petar Vulić (2003.): *Tragom sinjske rere*.

cjelina i svi se moraju posložiti u njenom izvođenju. Inače, dok se pjeva ganga, svi pjevači prate glavnog *pivača* i izgovaraju *gan, gan*. Može se reći i da je ganga (gangalica) oblik polifoničkog napjeva u hrvatskom folkloru, u kojem jedan pjevač izvodi melodiju i tekst, a druga ga dvojica prate (gangaju), izvodeći vokale „e“ i „o“. To se vidi na sljedećim primjerima:

„*Gango moja did mi te je piva / A i ja ću dok me bude živa*“,
„*Selo moje ne znalo se za te / Ja ostari gangajuć kroza te*“.

Raširena je u okolici Imotskog, odakle je početkom 20. stoljeća prodrila u zapadnu Hercegovinu i Bosnu (Prozor, Kupres). Razlikuju se po kraju i načinu izvođenja (bekijska, bosanska, brojatica, nahijska, itd.).⁶ Istraživači, čini se, nisu u tome suglasni (usporedi npr. Mijatović, 2004. Predgovor u knjizi *O gangi*). Postoji danas više knjiga i radova o gangi.⁷

Bećarac je oblik narodne pjesme koji je porijeklom iz ruralne Slavonije i Baranje, odakle se proširio do južne Mađarske i diljem Vojvodine. U obliku je dvostih koji se sastoji od dva deseterca čije se zadnje riječi rimuju. 2011. UNESCO ga je uvrstio na popis nematerijalne kulturne baštine. Svi bećarci imaju istu melodiju koja se sastoji od 24 takta. Glavni pjevač pjeva prvi stih, a slušatelji ga ponavljaju uz melodijsku varijaciju. Drugi stih je humoristična sinteza prvog i završava smijehom pratećih pjevača. Najviše se pjeva na svadbama i sličnim prigodama u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj uz pratnju tamburaša. Teme bećaraca su humoristične i satirične. Često su prožete erotskim dvosmislenostima, čija je svrha nasmijati ljude.⁸

4. Metodologija

Istaknuta je definicija svakog termina koji se koristi u pjevanju ojkalica. Uz izvorno značenje istog navedeno je i ono u prenesenom značenju, ukoliko postoji. Ispod svakog termina nalazi se primjer ojkalice kao dokaz načina na koji se isti upotrebljava u specifičnom načinu pjevanja. Ojkalice su uzete iz tri rada: (1) I. Gusić i F. Gusić (2004.); (2) Ivo Furčić (1988.); (3) Silvana Bampa-Listeš (2003.).

6 Dragić, Marko (2006.): *Hrvatska usmena književnost BiH* (lirika, epika, retorika), knjiga br. 4, Sarajevo: Matica hrvatska Sarajevo, HKD Napredak, str. 285.

7 Bez namjere da navodimo bibliografiju o gangi, navest ćemo nekoliko knjiga o toj temi, odnosno problematici: Anđelko Mijatović (2004.): *Ganga*. Pismice iz Hercegovine, Imotske krajine, od Duvna, Livna i Kupresa, drugo prošireno izdanje; A. Mijatović (2004.): *O gangi*. Predgovor knjizi *Ganga* (navedenoj ovdje, a dostupno: ganga.hr); Ante Kraljević (2017.): *Ganga – s izvora glas*, Grude i Zagreb. (Knjizi je priložen CD nosač zvuka s izborom 75 ganga od Cetine do Neretve koje je otpjevalo 23 gangaša, a koje je uredio Jure Miloš; Ivan Cvitković (2017.): *Ganga – Pjesma o životu u Hercegovini*. (Sociološkijske marginalije o gangi), Zagreb i Sarajevo.; Ankica Petrović (2018.): *Umjetnost pjevanja gange. Kulturna tradicija Dinarske zone*, Livno, Zagreb, Sarajevo (knjiga je nastala na temelju njene doktorske disertacije).

8 *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002.- 2004.). Zagreb: EPH-Novi Liber, str. 266.

5. Analiza terminologije u ojkalicama i primjeri u govoru

5.1. Izbor primjera iz knjige Ivica Gusić i Filip Gusić (2004.) *Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine*

- ***ajko**- uzvik kojim se pogoni koza.
*Ajko Bare, čiko moja Kole,
U Nedilju, dođi moja lole.*
- ***ajme**- jao, teško.
*Ovo su ti Elezi i Strunje,
Ajmeti mu 'ko se dirne unje.*
- ***baba**- očeva ili majčina majka; stara žena.
*Bog ubija moje babe pivca,
Rano piva, ne bilo ga živa.*
- ***bak**- neustrojeno muško goveče za rasplod, bik; bak je i svaki nasilan muškarac.
*Poručuje sa Zelova Jaka,
Da me ćaća ostavi za baka.*
- ***bakalar**- vrsta sušene ribe, jelo na Veliki Petak.
*Bota pure, bota bakalara,
Najili se ja i moja stara.*
- ***balota**- drvena kugla za igru balotanja; kugla za pušku, balin.
*Vragu mala ti i tvoja dota,
Kad ti pamet leti ko 'balota.*
- ***baraba**-slobodan, srčan čovjek, junačina, čovjek kavalir koji nije sitničar i škrtac; neodgovoran čovjek, pijanac, raspikuća.
*Ja baraba i ćaća mi bija,
Ćaća bija, sina naučija.*
- ***barabiti se**-ponašati se i živjeti kao baraba.
*Ja baraba i barabiću se,
Doće vrime i oženiću se.*
- ***bećar**-momak kavalir, otvoren, slobodan.
*Dođi dragi, zašto doša ne bi?
Da san bećar ja bi došla tebi.*
- ***bekina**-mišina živinčeta; mješina.
*Šta je meni vakon berekinu,
Tri kamena primit u bekinu.*
- ***berekin**-veliki vragolan, nemirnjaković.
*Berekinu, kazat ću te majci,
Zašto mene na ledinu baci.*
- ***Bijakovo**-Biokovo.
*Bijakovo nije bez oblaka,
Ni Cetina bez dobra junaka.*
- ***birtija**-krčma.
*Berekine odrpanih gaća,
Ko 'ti vino po birtiji plaća?*
- ***bota**-jedanput (onoliko pure koliko se može uzeti mišajom ili kašikom), gruda
*Poljubi me moj dragane botu,
Ja ću tebe u drugu subotu.*
- ***brime**-breme drva (koje su žene stoljećima nosile na sebi).
*Mala mi se zgodna učinila,
Pod brimenom kad je počinila.*

- ***brstina**-grana s koje je stoka obrstila lišće; neokljaštrena grana; ostatak grozda.
*Lipa mala, pomalo se tuli,
Ko' magare kad **brstinu** guli.*
- ***bukara**-drvena posuda, obično od smrekovine ili smrčovine iz koje se pije voda ili vino. Obruč od bukare izrađuje se od smričove žile, ali može biti i od metala. Bukara stoji na vučiji ili kraj vučije, da bude na dohvat ruke. U jednoj kući je jedna bukara i iz nje piju svi, uključujući i goste.
*Da mi je se napit vode žive,
Iz **bukare** Čaletine Ive.*
- ***bura**-hladan sjeverni vjetar.
***Bura** puše, rastiće savila,
Mene moja oko svoga tila.*
- ***bus**-žbunj, grm.
- ***diji**-gdje njih.
*Nema **busa**, ledine ni graba,
Diji nije obiša baraba.*
- ***buva**-buha.
*Ja sam mala, ali puna **buva**,
Ko' me ne zna neka me se čuva.*
- ***cmilje**-smilje (žuto cvijeće).
*Moj dragane, moje **cvijeće žuto**,
Volimo se, a selo je ljuto.*
- ***cura**-djevojka. **Curetak** je mlađa ili omanja cura, a **curetina** je postarija cura ili ženska osoba nedoličnog ponašanja.
*Jadan ti je, moja majko stara,
Kome drugi **curu** ugovara.*
- ***cursko**-djevojačko, što pripada curi.
- ***pratarske**-fratarske, tj. u knjige vjenčanih.
*Iđe Božić, iđu **curske** brige,
Ko' će s kime u **pratarske** knjige.*
- ***čekati**-ne udavati se dok momak kojem se cura obećala ne bude spreman za ženidbu.
*Teci vodo kudan si i tekla,
Ja ću **čekat** koga san i rekla.*
- ***četri**-četiri.
*Gusle moje, sitne tanburice,
Razbit ću vas na **četri** police.*
- ***čobanica**-pastirica; ptica koja voli biti uz goveda ili ovce dok pasu.
- ***Zavelim**-planina između zagore i Bosne.
***Zavelime** moj debeli lade
Šta po tebi **čobanice** rade?*
- ***dola**-mala dolina. Dola je i bilo kakva udolina na nekoj njivi ili drugom zemljištu.
*Ovce moje mirujte u **doli**,
Dok navezen maramicu loli.*
- ***di**-gdje.
*Nebo vedro, okolo šareno,
Dođi diko **di** ti je rečeno.*
- ***digniti se**-ustati iz kreveta.
*Lipo moje u našem brigu,
Jednu zoven, a četiri se **dignu**.*
- ***dika**-ponos; dičiti, ponositi se.
*Šta ću, majko, boluje mi **dika**?
Ajde ćeri, vidi bolesnika.*

***dočić**-mali dolac.

*Mala moja materin krtočić,
Pusti moga mrkonju u dočić.*

***doći**-doći djevojci na silo u kuću.

*Isusa mi, mala nije loša,
Da poruči i ja bi jon doša.*

***dokopati se**-dohvatiti se koga ili čega, dočepati se; domaći se.

*Mene ćaća učija za popa,
Dok se nisan curice dokopa.*

***dotarica**-cura s dobrom dotom, mirazom.

*Dotarice, da ti nije dote,
Ti se ne bi udala s lipote.*

***drača**-trnje, najčešće biljka u Dalmatinskoj zagori, s ostrim bodljama.

*Vele ti san izgazija drače,
Zato moja stara majka plače.*

***dragi**-momak (djevojci), dragan.

*Srce moje komu ću te dati,
Ako mi se dragan moj ne vrati.*

***druga**-prijateljica; parica.

*Pivala bi ne mogu od tuge,
Sve se moje poudale druge.*

***dušman**-neprijatelj.

*Krvi moja, pasi te popili,
Ako bi te dušmani prolili.*

***džaba**-badava, gotovo mukte, darovano.

*Reci mala, il oćeš ili nećeš,
Da baraba ne dolazi džaba.*

***đendar**-žandar, rakan, rakmo.

*Više valja rakan ispod gaća,
Nego đendar i njegova plaća.*

***gargašanje**-naprava za izvlačenje (gargašanje) vune. Sastoje se od dviju daščica (gargaša) sa zubcima i s ručicama.

*Grlo moje zveči ka gargaša,
Sinoć ga je saparila kaša.*

***Gospa**-Bogorodica. Isusova majka.

*Volija bi da me zemlja pospe,
Nego tebe zaboravit Gospe.
Gospe Sinjska, kraljice Rvata,
Čuvaj mene i moja dva brata.*

***grabovina**-grabovo drvo, grabov grm.

*I ja bi se ženija do sride,
Da mi mala grabovine ide.*

***grabuša**-sitna grabova drva.

*Kad te mala uitim u grabuši,
Sa kosirom odsiću ti uši.*

***grana**-vrsta ukrasa na odjeći i drugim predmetima.

*Moj dragane, Mačko Marijane,
Donesi mi traversu na grane.*

***grijota**-grijeh.

*Nemoj majko i grijota ti je,
Udat mene di mi drago nije.*

***guća** ili **buća**-dio ženske gornje odjeće (do pasa) pleten od crne vune (crne jarine), na igle kljunače; nosila se preko košulje (cure ga nisu nosile). Ima rukave, a prsi su otvorene (tu dolazi krožet). Od vune rudice izrađivale su se svilene guće (za imućnije mlade nevjeste). Postojala je i muška guća.

*Moj dragane široki rukava,
Gori guća, doli ti se muća.*

- ***gumaše**-obuća od gume, ručne domaće izrade. Odozdo bi bile pričvršćene brokvicama.
*Skoči Maše, ne žali **gumaše**,
Ima kože, okrpice Bože.*
- ***inačica**-cura suparnica.
***Inačica**, inačicu klela,
Ja bi svoju za brata dovela.*
- ***iskidati**-omesti, očistiti (štalu, pridvraće i sl.).
*Koliko smo ja i braća moja,
Ispod krave **iskidali** gnjoja.*
- ***izminiti**-zamijeniti, nastaviti raditi umjesto nekoga; staviti novo umjesto starog.
*Veseli se stara majko moja,
Evo ide **izminica** tvoja.*
- ***jagluk**-džepni vezeni rupčić kojeg su djevojke poklanjale momcima.
*Oj **jagluče**, najmiliji dare,
Ko te veza za mnon se proteza.*
- ***jaketa**-ženski gornji odjevni predmet od postova (kod žena otvoren, kod cura na puce, zatvoren; kratki kaput od tvorničkog platna, uglavnom za muškarce).
*Na Svetoga Antu u Prugovu,
Ubilo me u **jaketu** novu.*
- ***janje**-mlado od ovce.
*Cura mala čuvala je ovce,
Vuk naleti pa joj pokla **janjce**.*
- ***jara**-pokrivena kuća (u šumi) u koju se spraća *blago*, ponajviše ovce i koze.
*Kleta moja u Svilaji **jara**,
Di san malu ljubija i vara.*
- ***jedinak**-jedinac.
*Neću majko otić za **jedinka**,
Da je mija ne bi jedin bija.*
- ***ji**-ih, njih.
*Crne oči, da mi **ji** je Bože,
Il to mene zapasati ne može.*
- ***kajanje**-izražavanje žaljenja zbog nekog pogrešnog postupka, djela, čina.
*Udaću se di se ne **kajala**,
Makar dračon vrata zatvarala.*
- ***kalada**-lagana naoblaka.
*Nebo vedro, od mora **kalada**,
Moja će se ispuniti nada.*
- ***ker**-pas.
*Curo moja svoga **kera** veži,
Da na moga kolegu ne reži.*
- ***kesa**-torba, torbica; vreća (ovdje kesa za novac).
*Teško **kesi**, teško kumujući,
I magarcu s konjon putujuć.*
- ***kita**-ukras na torbama, kapama (kitaricama); vrh stabla (kitica), vrh kukuruzove stabljike, sirčine.
*Beri grma, ma ne lomi **kita**,
Neka reste moja gora vita.*
- ***kolega**-prijatelj, pajdaš, drug po poslu; s kolegom se ide na *silo* kod cura.
*Niti ima nit je se izlega,
Da zapiva ka ja i **kolega**.*
- ***komšija**-susjed. Žena je *komšinica*.
***Komšinice** na svog pivca pazi,
Da on moju kokicu ne gazi.*

- ***konaba**-konoba, prostorija u kojoj se drže bačve s vinom, suhi pršuti i slanina.
*Pitaju me di baraba spava,
U **konabi** između bačava.*
- ***konj**-konj.
*Gledaj **konja** debelega vrata,
A divojku kakva jon je majka.*
- ***korpaš**-čovjek koji nosi korpu i prodaje sitnu robu (galantar).
*Ja oboli grm čemušajući,
A moj lolo **korpu** nosajući.*
- ***korpet**-gornji, leđni dio kotule. Nose ga u pravilu udane žene.
- ***Kerdešin**-svileno oštro platno (za djevojačku odjeću).
*Šta će meni **kerdešin** i svila,
Šesnija bi u **korpetu** bila.*
- ***kosa**-alat za košenje trave.
*Lola **kosi**, a ja čuvan ovce,
Tripot mane, pa pogleda na me.*
- ***kosište**-drvena drška na koju se pričvrsti kosa (sječivo), *kosilo*.
*Kosa moja, kosila bi sama,
Kad bi draga na **kosištu** stala.*
- ***košulja**-donji i gornji odjevni predmet izrađen od platna.
*Bolja mi je prva ljubav bila,
Bolju mi je **košulju** donila.
Evo moga i zlata i srebra,
Pod **košuljon** vide mu se rebra.*
- ***kotula**-jednodjelni ženski odjevni predmet izrađen od platna (u pravilu modre boje). Kotula udane žene je suknja s gornjim, leđnim dijelom (*korpet*). Cure nose kotule na jačicu. Mnogi kažu i *kotul*. (kotul je vanjska odjeća, a kotula unutarnja).
*Lolo moja, materino mule,
Odreni se od moje **kotule**.*
- ***koviljan**-čovjek (momak) kovrčave, rudlave kose, kovrljan. Žena je *kovilja* ili *kovrlja*.
*Nemoj moja plakati **kovilja**,
Doće Gospa, vratiću se i ja.*
- ***kozlac**-vrsta trave širokih krupnih listova poput blitve. Ima ga u kamenitim predjelima.
*Udaću se majko u Mijaca,
Dino ima blitve i **kozlaca**.*
- ***krakun**-naprava kojom se osiguravaju vrata od nasilne provale. Krakun je obično od željeza, ali ima i drvenih krakuna.
*Ja na silo, mala **krakun** tura,
Ona misli da je nemam cura.*
- ***kuća**-mala kuća; kućica napravljena od kamena dobivena krčenjem nekog zemljišta (najčešće vinograda), zidana suhozidom ili pastirska kućica u planini.
*Lipo ti je grožđe u svanuće,
Kad se vraćam od curine **kuće**.*
- ***kurdela**-platnena ili gumena uzica. Platnenom kurdelom žene opasaju pregaču (travešu), a muškarci pridržavaju gaće.
*Mala moja kad pođeš u brdo,
Sveži gaće sa **kurdelom** tvrdo.*

- ***lagati**-slagati (uglavnom se odnosi na drva, a može i na kukuruzovinu).
*Moja mala sideć drva laga,
Neka laga, opet mi je draga.*
- ***lanac**-plesaći u kolu povezani rukama.
*Neću majko di je jedan samac,
More mi ga prikiniti lanac.*
- ***ledina**-utrna, travnati predio (nakon košenja).
*Moja mala u Kozjaku znade,
Di god koja ledina imade.*
- ***leroj**-sat (u ovom slučaju džepni).
*Mi bećari kad idemo misi,
Svakom leroj o džiletu visi.*
- ***liganje**-odlazak na spavanje; običaj da momak i cura ostanu noću skupa sami, čak da leže na zajedničkom ležaju, osobito ako se kane oženiti.
*Od Mostara do Širokog Briga,
Nema cure s kojom nisan liga.*
- ***livoda**-livada, tratina. Ne ore se, iz nje se dobiva samo trava, i to samo u polju. Livade izvan polja zovu se *okrajci*.
*Livoda je svako jutro mlada,
A ja sada i više nikada.*
- ***lolo**-bekrija, čovjek koji pije i provodi bezbrižan život; *lola* (dragan, dragi momak).
- ***banbunić/bonbun**-bonbon
*Bonbuniću ko te ne bi ijo,
Moj te lolo u džepu donijo.*
- ***mala**-cura, divojka. Mala je djevojka kojoj se ide na *silo*, koju se želi oženiti.
- Privari me prva mala moja,
Ne imala mira ni spokoja.*
- ***Marija Divica**-Bogorodica.
*Lipo ti je Marijo Divice,
Kad u zoru zapivaju tice.*
- ***mater**-majka. Često se može čuti i oblik *mate* kao i *maja*.
*Kukavica goru razgovara,
Ko će tebe moja majko stara.*
- ***mesliđan**-bosiljak, ljekovita biljka. Obično su ga sijali u *pitarin*. Znali su ga zataknuti za uho kao branu protiv komaraca. Čuje se i *mesliđen*, *masliđan*, *vesliđan*.
*Ja mesliđan sijala po rosi,
Dođi dragi, uberi pa nosi.*
- ***mica**-kapa sa širumom/širitom na prednjoj strani.
*Iđe bećar, nakrivija micu,
Evo ti ga mala uz ulicu.*
- ***minduše**-naušnice, rinčice.
*Meni dragi kupijo minduše,
Sad mu vitar kroz opanke puše.*
- ***momak**-mladić (nije više dječak, a nije se oženio). Razdoblje momkovanja (od vremena kada se netko zamomči do ženidbe) često je bilo vrlo kratko.
*Dok san cura sviju san momaka,
A moj dragi sviju divojaka.
Kad se žene dva brata nejaka,
Ko će biti vođa od momaka?*
- ***mušterija**-momak djevojke, koji joj dolazi na *silo* i za kojega bi se trebala udati. Na *derneku* (*sajmu*)

momak curi obično kupuje *grotulje* ili kakve druge darove.
Vidićemo na svetog Iliju,
*Koja cura ima **mušteriju**.*

***nagariti**-navaliti, žurno ići, ići bez zastajkivanja.
*Mala moja, kad **nagarin** tebi,*
Svi me vrazi ustavili ne bi.

***nana**-majka.
*Šta će, mala, reći tvoja **nana**,*
Kad nas vidi skupa jednog dana?

***navegati**-nekamo naići slučajno, s prikrivenom namjerom, a ustvari doći s određenim ciljem.
Nisam mala doša ti na silo,
***Svratija** san, usput mi je bilo.*

***neroza**-nervoza. *Nerozirati se znači živcirati se.*
*Šta si mi se **nerozira** brajo,*
Prst u uvo, nek čuje i gluvo.

***nevista**-nevjesta.
Berekine, šta si diga glavu,
*Ka **nevista** kad ugleda zavu.*

***neženjen**-neoženjen, ledičan.
*Zapivajte **neženjeni** momci,*
Neka pukne srce u divojci.

***niko**-netko.
*Mene **niko** iza vrata zove,*
Ja ga znaden, opet pitan ko je.

***noćos**-noćas.
*I **noćos** san, moja željo živa,*
Uzdisao priko rosni njiva.

***obikniti se**-naviknuti se na određeni način života, u određenoj sredini i

prostoru.
*Udala se, **obikla** se nisan,*
Majko moja, dođi vidi di san.

***obositi**-ostati bez obuće, ali i bez potkove ili ploče (takav je konj *bos*).
Moj dragane, nemoj se ponosit,
*Konj potkovan, može i **obosit**.*

***ogra**-dio uža kod uprćene žene; stoji oko vrata.
Na mom momku lipi opanaka,
*Gori **ogra**, doli bosa noga.*

***ogr(i)ca**-ovratnik na košulji, *ogrčica*.
Ovce moje mirujte u doli,
Dok rašijen ogričicu loli.

***oj**-uzvik kojim se odaziva (slično *oje*), a nekada i doziva. Izgovara se i *oja*, naročito na kraju neke pjesme.
*Pivaj seko i učini **oja**,*
Čuće lola i moja i tvoja.

***ojkavica**-način pjevanja po Zagori; *ojkalica*. Zovu je i *ojkanje*, *vojkanje*, *vojkavica*, *treskanje*, *treskavica*.
***Oja noja**, goj se mala moja,*
Pure ima kupit ćemo loja.

***oprati**-vodom skinuti nečistoću.
***Opratću** te dragi bez sapuna,*
Sjajit ćeš se ka u gori kuna.

***ovca**-ovca, domaća životinja; dugo je bila najvažnija životinja u Dalmatinskoj zagori. Prema boji ili nekim drugim svojstvima može biti: *gala*, *lisa*, *žuna*, *roga*, *mrka*, *kudra*, *bika*, *šara*, *čula*.
Plaćaj brate, ti ne žali novca,
*Tu je naša zatvorena **ovca**.*

- ***peška**-ono što se dobije *peškanjem*; obično se govori na ultimi u igri na briškulu.
Igran karte, al me neće peška,
Sirotinjo i Bogu si teška.
- ***pisma**-pjesma.
Pisme moje u rukavu stoje,
Kad ja oću same mi se broje.
- ***pivati**-pjevati. Jedan *goni* (on *potra pismu*), ostali *privaćaju* ili *pomažu*, odnosno *ojkaju*.
Ja pivala jako il polako,
Moj me dragi ne čuje nikako.
- ***pjan**-pijan; samo se u pjesmama koristi.
Lako ti je pjanu zapivati,
i žalosnoj majci zakukati.
- ***poplet**-donji dio čarape (od nožnih prstiju do gležnja); također i pripadni gornji dio. *Popleti* su i vrste pletenih *papuča*.
Zora zori, ajde dragi vanka,
U popletin da ne čuje majka.
- ***poručiti**-javiti o spremnosti za nešto (primjerice da je cura spremna za udaju).
Teško kući koja prokišnjava,
i divojci koja poručiva.
- ***postol**-postola, cipela.
U bečara škripaju postoli,
A u kući nema zrno soli.
- ***prase**-svinja. Muško je *prasac*, ženka je *prasića*.
Lipu curu i debelo prase,
To bi majko odabrao za se.
- ***pratar**-fratar.
Svako kaže, pratre kako ti je,
Srce moje znade kako mi je.
- ***prćija**-dota, miraz, imovina koju udavača donosi mužu prilikom udaje.
Čuvan ovce, sve su mi na broju,
i ostavljan za prćiju svoju.
- ***pregljača**-odjevni predmet od sukna otkanog na tkalačkom stanu; pregača. Pokriva samo prednju stranu od pasa do ispod koljena.
Daj me nane di me oči mame,
Pa ti ne daj ni pregljače na me.
- ***prilika**-ukazani slučaj. U ovakvom slučaju obično se koriste riječi *zgoda* ili *prigoda*.
Kaže lolo da me nije tija,
Nije moja prilika ni bija.
- ***priložina**-njiva koja se dugo nije orala, *parlog*, *parložina*. Obično je puna *stina*, pa se lako može slomiti *plug*, i ako se obrađuje, obrađuje se *motikama*.
Ne boj mi se mala priložine,
Ja je oren ima dvi godine.
- ***pripivati**-pripjevati, odgovarati na nečije pjevanje svojim pjevanjem. Kažu i *pripivavati*. Pripivaju momci curama i obratno; djevojke iz *mladina komšiluka svatima*, naročito *jengama*. Pripivanje je često podrugljivo.
Šta mi ova pripivava sida,
Ja je ne bi ni za svoga dida.

- ***prova**-proba, kušati, probati.
*Panti mala stotinu vikova,
Nisi vino da se svako **prova**.*
- ***pura**-jelo od kukuruzna brašna, palenta, žganci. U Dalmatinskoj zagori pura je bila obvezno jelo za ručak.
*Puro moja nemoj mi zagorit,
Ja ću tebe niz grlo oborit.*
- ***rakan**, ***rakam**, ***rakmo**-ukrasni vez na ženskom donjem rublju. Može biti pod vratom, na rukavima, na donjem dijelu.
*Ja oboli govoreći loli,
Da ne kreće u **rakane** doli.*
- ***rediti**-uređivati, dovoditi u red.
*Moj dragane ko ti kosu **redi**,
Na njoj moji ostaše pogledi.*
- ***rodijak**-osoba koja je u krvnom srodstvu, rođak.
*Nebo vedro, okolo oblaci,
Dođi dragi, nismo **rodijaci**.*
- ***rogačin**-rogač, plod (u obliku šeširića) na ljutoj drači (drači kovrljači).
*Nije drača rodila **rogača**,
Kano mene majka za pivača.*
- ***rožarija**-krunica (niz molitava Očenaš, Zdravomarija i Slava Ocu).
*Mala Gospa dernek u Grabovcu,
Rožarica u Medovu Docu.*
- ***rukovet**-količina nečega što se može obuhvatiti jednom rukom.
*Ženjen žito, **rukoveti** leže,
Nema dragog da snopove veže.*
- ***ruža**-ruža.
*Ja u crkvu, na me **ruža** pade,
Ja pogleda, Gospa mi je dade.*
- ***salaukovina**-veliko nevrijeme praćeno kišom, vjetrom i grmljavinom slično neveri; također iznenadan, neugodan, hladan, vlažan vjetar. Izgovara se i *salauk* ili *salaučina*.
*Puše bura, puše jugovina,
Snig i kiša, zajedno se miša.*
- ***skloniti**-sastaviti *pismu*, skupiti nešto (društvo, kućnu čeljad).
*Grlo moje, barabinsko zvonce,
Kad zazvoni sedmoricu **skloni**.*
- ***slačak**-slak, jedan od najupornijih korova. Bere se za blago (jedu ga naročito prasad). Izgovara se i *slačkovina*, *slačika*, *slavak*, *sladkovina* ili *slatkovina*.
- ***guda**-svinja
*Mala moja rano se probudi,
Pa uberi **slatkovine gudi**.*
- ***spomen**-nezaborav; spomeniti se-sjetiti se nečega.
*Moj dragane Suncu se okreni,
Pa se naše ljubavi **spomeni**.*
- ***spratiti**-utjerati u štalu, jaru, tor; svezati za jasje.
*Srida večer, evo moga dreče,
Spratit ću ga dino koze meče.*
- ***spremati (se)**-pripremiti (se) za udaju.
*Moj dragane, otkad mi te nema,
Mene majka za drugoga **sprema**.*

- ***spuž-puž**.
*Mala moja materina Ruže,
Porosilo, ajdemo u spuže.*
- ***suvez**-udruživanje (savez) dviju obitelji da bi lakše obavili neke poslove, *suvezništvo*. Kada neki imaju po jednog vola ili konja, uđu u *suvez* i oru s dva vola (ili konja).
*Ajde mala da činimo vezu,
Da oremo skupa u suvezu.*
- ***svekrva**-muževa majka. Mužev otac je *svekar*.
- ***zava-zaova**-muževa sestra.
*Imam svekra, slušat sam ga rekla,
Imam zavu, razbit ću joj glavu.*
- ***svinja**-prase.
*Gospodine i gospocki sine,
Došlo vrime da čuvate svinje.*
- ***šarovitati**-šarati; izmotavati se, mijenjati mišljenje, zaboravljati obećanje.
*Mala moja nemoj šarovitat,
Kad te buden u matere pitat.*
- ***šija**-isto što i *šjavica* (igra na mure), *šije*.
*Evo braće što igraju šije,
Još i niko nadigrao nije.*
- ***šilježe**-jednogodišnje janje.
*Moj dragane šušavo šilježe,
Ajme onoj koja s tobom leže.*
- ***Šimun**-muško ime. Postoje varijante *Šime, Šimunko, Šimunac, Šimura*. Pripadno žensko ime je *Šima*.
*Mala moja, materina Šime,
Sve ti valja, ne valja ti ime.*
- ***tankovijast**-tanak i visok, tankovit.
*Tanak, visok, malo se povija,
Taj je moje srce osušija.*
- ***tapun**-središnji čep za bačvu. Zovu je i *tapunica*.
*Više mogu popit rodijaci,
Nego bačva na tapun izbaci.*
- ***tava**-posuda za prženje. Svaka je obitelj imala veliku i malu tavu, tavicu. Na velikoj tavi peku se ušticipci.
*Kaže mala daj pomuzi kravu,
Ja ću bacit dva jaja na tavu.*
- ***tetak**-tetkin muž. *Tetka* (teta) je očeva ili materina sestra. Tetku ili tetki povjeri se ono što se roditeljima ne bi moglo.
*Pobiću se to mi je u krvi,
Tetka moja, ja ću biti prvi.*
- ***tica**-ptica.
*Lipo ti je Marijo Dvice,
Kad u zoru zapivaju tice.*
- ***traveša**-odjevni predmet od platna, nešto poput *pregljače*. Izgovara se i *traversa, traversa*.
*Ja ti majko uzbrdo ne mogu,
Traveša mi naresla na drobru.*
- ***treniti**-naglo zatresti (potres i sl.); nakratko zaspati.
*Treni rosu, oberi jagode,
Gledaj mala di baraba ode.*
- ***trtak**-carić. Za nisku slabašnu osobu kažu da je *ka trtak*.
*Dođi šećer u subotu večer,
A ti trtak, dođi u četvrtak.*

- ***umaklica**-cura koja se *umaknula*, koja se uda bez roditeljskog blagoslova.
*Teško zemlji kuda vojske prođe,
I divojki koja sama dođe.*
- ***uprtnjača**-naprtnjača (torba koja se nosi poput ruksaka).
*A oj moja **naprtnjačo** torbo,
Da li će te isprtimi pobro.*
- ***uši**-rupica kroz koju se provlači konac na igli, rupa za držalo na sjekiri, motici i drugim alatkama. Nazivaju je i *ušice*; dio posude za koji se posuda drži ili na koje dolazi *povrsalo*.
*Oj motiko, odbiču ti **uši**,
Ti si mojon dodijala duši.*
- ***uvračanje**-čuvanje stoke kraj usjeva na uskom terenu. *Uvracati* (čuvati stoku uvlačeći ih između dvaju usjeva).
*Oj livado bil' se orat dala,
Di san s dragim ovce **uvračala**?*
- ***vakat**-pravo vrijeme za obavljanje nekog posla.
*Udat ću se kad mi bude **vakat**,
I unda će moja majka plakat.*
- ***vlaka**-ravan kamenit predio (obično u brdu) pogodan za ispašu. Neki tako zovu usko zemljište ili dugu njivu što se zavlači u šumu, među stijene, odnosno zemljište između dvaju redova stijena.
*Ja se s malon pojača na **vlaci**,
Ona jača svr sebe me baci.*
- ***vodir**-brušnjača (posuda izdijeljena u drvu u kojoj se drži voda za brus za brušenje kose). Govore i *vodirica* te *kozolica*. Kosac drži *vodir* oko pasa, a u *vodiru* se drži i *perača* te *brus*.
*Dok je moga brusa u **vodiru**,
Nećeš mala spavati u miru.*
- ***vorešt**-furešt, stran, tuđ. Izgovara se i *vurešt*.
*Ajte kući **vurešti** mladići,
Nestalo je petrulja u svići.*
- ***vučija**-drvena posuda za vodu (obično drži 18-25 litara, ali može biti i drukčija). Elipsasta je dna, dolje šira, gore uža. Ponegdje je po sredini *kuljava* (*kablasta*). S vučijom idu po vodu *uprcene* ženske osobe, mlađe žene i djevojke, odnosno s dvije vučije na magaretu.
*Moj dragane zeleni očiju,
Prodat ću te pa kupit **vučiju**.*
- ***zadisati**-tukniti, smrdjeti, neugodno mirisati.
*Ne ljube se, pajdo, cure više,
Proliće je kapulon **zadiše**.*
- ***zagor**-zalazak (odnosi se na sunce).
*U **zagoru**, di Sunce zalazi,
Tu se moja milena nalazi.*
- ***zamiriti**-zaručiti djevojku, dati djevojci prsten kao simbol ljubavi i odlučnosti da se s tom djevojkom oženi. To se najčešće obavljalo na *dernecima*. Tada bi momak obasuo svoju odabranicu (osim prstena) i drugim darovima, najčešće *grotuljama* *oraja* i *jabukama*. Prave i vrlo ozbiljne zaruke (*zamiranje*)

obavlja se i u djevojčinoj kući kod njenih roditelja. Može značiti i da je momak uočio, zagledao djevojku.

*Moja je se mala zamirala,
Na Cetini kad je robu prala.*

***zabna**-noseća, trudna.

*Cura zbabna pa je rekla na me,
Ako jesan, ne znalo se za me.*

***zec**-zec; plašljiva osoba.

*Moj bi doša da ima miseca,
Pomrčina pa se boji zeca.*

***zeru**-malo. Izgovara se i *zericu*, *zero*, *zerko* ili *zerku*. **Zera** ili *zerce* je neka malenkost, sitnica.

*Najmlađi san u svoje matere,
Pa me cure ne vole ni zere.*

***zгода**-prigoda, okolnost; događaj.

*Ajde mala kod mene je zгода,
Drva ima, a blizu je voda.*

***žara**-zemljana posuda za maslo; glasačka kutija.

***stopanjica**-domaćica koja kuha, maja.

*Teško ti je svakoj stopanjici,
Kad nestane masla u žarici.*

***žito**-pšenica ili ječam. Neki žitom zovu samo ječim.

*Ženjen žito, požela visoko,
Na dragana poletilo oko.^{9;10}*

9 Navedeni su primjeri ojkalica preuzeti iz knjige Ivana i Filipa Gusića *Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine*, str. 1-377.

10 O obrađenoj terminologiji i običajima u zagori pisali su Čubelić (1988) i Ardalić (2010).

5.2. Ovdje ćemo navesti nekoliko primjera iz knjige Ivo Furčić

(1988.): *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja, knj. III, Mjesta u šibenskom zaleđu* (Izbor primjera dvostihova uzeti su iz sela: Boraja, Danilo Gornje, Pakovo Selo, Konjevrate (zaseok Šupe), Čista Mala, Čista Velika, Bratiškovci i Bribir.

***ratno vrime**-vrijeme rata

***lola**-momak, dragi

*Oj dragane, i meni je milo,
Ratno vrime, pa nas rastavilo.
Oja, noja, dođi lole moja.*

***varenika**-kuhano mlijeko

*Mala moja, vruća vareniko,
Zagorila pa je neće niko.*

***baraba**-mangup, skitnica

***mušterija**-klijent, onaj koji nešto

želi, koji pretendira na nešto
*Ja baraba u mojega strica,
Mušterija mladih udovica.*

***kariola**-kolica (tačke)

*Moj je dragi izučio škole,
Da po gradu vuče kariole.*

- ***perla**-biser, zrno bisera
- ***merla**-umjetna čipka, rakam
(u prenesenom značenju nešto
jedinstveno)
*Na Dan 'lu cure kao **perle**,
Na kotulan vidu in se **merle**.*
- ***krupa**-tuča, grad
*Da se mala poljubiti dade,
Ne bi **krupa** tukla vinograde.*
- ***virovanje**-jedna od temeljnih molitvi
u Katoličkoj crkvi
*Mala moja, moje milovanje,
Izmol' za me jedno **virovanje**.*
- ***sekrva**-svekrva (muževa majka)
- ***cintare**-usna harmonika
***Sekrva** me kraj kola studira,
Kupi' ću joj **cintare** da svira.*
- ***dotarica**-udavača bogata mirazom
***Dotaricu** udavala dota,
Mene moja pamet i dobrota.*
- ***đuli**-ruže
*Ojni, vojni, da ojnemo,
Da 've **đule** poberemo.*
- ***leopran**-avion, zrakoplov
*Moj se dragi **leopranon** voza,
A ja jedna u šumi kod koza.*
- ***vaik**-uvijek
*Oj divojko, crkla majci svojoj,
Vaik si mi na pameti mojoj.*
- ***bečaruša**-ženska koja se ponaša
slobodno i živi bečarskim životom
*Ja pivala, svekrva me sluša,
Ja sam njenog sina **bečaruša**.*
- ***komin**-ognjište
- ***talun**-posuda za tekućinu
*Kad je zima, lipo j' kraj **komina**,
Još kad ima u **talunu** vina.*
- ***cura**-djevojka
- ***mura**-vrsta igre na prste, šijanje,
šijavica
*Ženi' ću se i uze' ću **curu**,
Uči ću je igrati na **muru**.*
- ***Prominke**-djevojke iz Promine
- ***Miljevke**-djevojke iz Miljevaca
*Ljubija sam devet divojaka,
Tri **Prominke**, i šest **Miljevaka**.*
- ***rešto**-nizac
*Muj se dragi pravi da je nešto,
A ne vr'jedi ni kapule **rešto**.*
- ***brenovati**-navijati, zavijati kosu
*U mog lole, u mog đavolana,
Crne oči, kosa **brenovana**.*
- ***mučati**-šutjeti, ne govoriti
*Oću pjevat i želja me vuče,
Nisu bolji oni koji **muče**.*
- ***podloge**-potplate na obući
*Vidi moga lole traljavoga,
Kroz **podloge** ispale mu noge.*
- ***kotar**-administrativna jedinica
uređenja teritorija, 60-tih godina,
do 1967. kotar Split je „pokrivao“
cijelu Dalmaciju
*Da si, dragi, vjeran k'o ja tebi,
Split nas **kotar** rastavio ne bi.*
- ***zeman**-vrijeme

- Ja i dragi jednoga zemana,
Rodili se u godinu dana.*
- ***varićak**-drvena stara mjera za
žitariće
- ***vučija**-drvena posuda za vodu (oko
20 l)
*Mala muja, kolko u te ode?
Var'ćak pule i vučija vode!*
- ***suju**-psuju
- ***nedelja**-nedjelja
*Ićevačke cure ne valjadu,
'Suju boga i nedelju mladu.*
- ***Braškovci**-selo Bratiškovci u zaleđu
Skradina
*Oj Braškovci, razbacano selo,
U vama je zapjevat veselo.*
- ***blesa**-blesav čovjek
*Vidi lole, vidi moga blese,
Pismo piše, ne šalje adrese.*
- ***gumaši**-opanci s donom od gume
*Muj se dragi gospo'ski ponaša,
Ispale mu pete iz gumaša.*
- ***rastovi kolaca**-hrastovih kolaca
*Muj je dragi rodod s Miljevaca,
Trgovac je 'rastovi' kolaca.*
- ***sušica**-tuberkuloza (TBC)
*Nemoj dragi, ljubomorani biti,
Mogao bi sušicu dobiti.*
- ***“Oslobođenje”**-dnevni list u
Sarajevu
*Čitao sam u „Oslobođenju“,
Ima l'jepi' cura na sniženju.*
- ***Plastovo i Velika Glava**-sela uz
desnu obalu Krke (zaleđe Skradina)
*Više vr'jedi moja kosa plava,
Neg Plastovo i Velika Glava.*
- ***Odbor**-Narodni odbor općine
*Čast Odboru, 'vala matičaru,
Al'ja ću se vjenčati na oltaru.*

Poslije navođenja dvostihova (pismica/pjesmica) iz šibenskog zaleđa, ovdje ćemo donijeti nekoliko dvostihova iz Neorića (istočno od Muća):

5.3. Izbor primjera iz članka Silvane Bampa – Listeš (2003.): *Razlikovna gramatika mjesnoga govora u Neoriću, Školski vjesnik, 52, (3-4):339-359.*

- ***rastova**-hrastova
*Misli mala od rastova panja:
Evo lole, bit će ljubovanja.*
- ***šenica** - pšenica
*Ja curicu ljubio na vodi,
pa mi neće šenica da rodi.*
- ***vriško** (friško) - svježe
*Iman lolu, ime mu je Niko,
lipši mi je nego vriško mliko.*
- ***cakleni** - stakleni
*Moj se lole gospodski ponaša,
Vino pije iz cakleni čaša.*

***rogan** - rogovima

*Sat na ruci, a štikle na nogan,
ne smi kravi, ubost će je **rogan**.*

***snopi** - snopovi, snoplje

*Ne ćeš, mala, nedilju ti svetu,
gonat **snope** na mom magaretu.*

***ovcan** - ovcama

***pituraje** se - šminka se

*Mala moja ko uskrsno jaje,
ide k **ovcan** pa se **pituraje***

***bičve** - čarape

***terluci** - vunena čarapa za stopala

***i** - njih

*Meni mala dvoje **bičve** dala
i **terluke**; nije **i** oprala*

***taka** - takva

*Moj kolega, sad je moda **taka**:
žena mužu zapovida svaka.*

***iko** - itko

*Evo mene ko iz gore vuka,
ima l' **iko** da bi se potuka.*

***ide** - ide

***Ide** lole i poveja štene,
mislja je uvatiti mene.*

***odnija** - odnio

***cimentava** - cementava

*Splitska rivo, **odnija** te đava
i onoga ko te **cimentava**.*

***pendžer** - prozor

*U mog lole nigdi ništa nema,
samo mačka na **pedžeru** dr'jema.*

***kašnje** - kasnije

***lašnje** - lakše

*Ja ću brigu ostavit za **kašnje**,
zapivat ću; čini mi se **lašnje**.*

6. Zaključak

U radu smo nastojali definirati osnovne pojmove i njihove nazive koji se u njemu rabe. To se odnosi na pojmove odnosno termine kao što su leksik, ojkalice (ojkanje, treskanje), rera i ganga. Pokušali smo također izvesti njihovo međusobno razgraničenje. Za obradu naše teme *Leksička građa u ojkalicama* poslužili su nam tri rada, koja obiluju takvim leksičkim blagom.

Prvo i najvažnije, knjiga Ivice i Filipa Gusića, *Rječnik govora Dalmatinske zagore i Zapadne Hercegovine* (2004.);

Drugo, knjiga Ivo Furčić, *Narodno stvaralaštvo šibenskoga područja, III, Mjesta u šibenskom zaleđu* (1988.);

Treće, članak Bampa-Listeš, Silvana (2003.): Razlikovna gramatika mjesnoga govora u Neoriću, *Školski vjesnik*, 52(3-4):339-359.

Na temelju tih radova, donijet je cijeli niz dvostiha koji se pjevaju ili su se donedavno pjevali u zagorskom dijelu Dalmacije. Autorski dvojac *Gusići* ističu da su u njihovu *Rječniku* „samo riječi koje su se govorile do Drugoga svjetskog rata“. Naime, razvojem školstva i povećanjem broja školovanih, promjenama u načinu rada i života, razvojem društva u drugoj polovini 20. stoljeća, utjecajem radia i televizije te drugih masovnih medija, kao i unutarnjim i vanjskim migracijama, mijenjaju se i uvjeti i načini pjevanja. A ti se načini pjevanja razlikuju po pojedinim mikroregijama pa čak i selima unutar Dalmatinske zagore.

Uz termin *ojkalica* vezuju se određeni običaji, imena osoba, fizički izgled. Često bi se znale pjevati prilikom udaje te za vrijeme raznih blagdana. Također pjevala bi se kada bi momci išli prositi cure ili kada bi se pekla rakija. Stihovi ojkalice nastajali su tamo gdje se tražio odgovor vezan uz bećare, nestašne momke, lijepe djevojke. Tematski su vezane uz različite događaje u društvu, sve ono što je mladost usmjeravalo prema traženju ljubavi, a to traženje zahtijevalo je snalaženje, obećanje i dodvoravanje. Na tom putu znalo bi biti prepreka i smetnji. No, jedno je ipak zajedničko ojkalici: trebalo je pronaći najbolju formu, veselo okruženje i najbolje pjevače, kako primjera radi, prevariti dragog i to otpjevati. Evo kako je to zvučalo:

*Sve sam svoje izvarala lole,
i tebe ću, garavi đavole.*

Ili pak, kada se tražila vjernost dragog, misleći kako nikad ne bi prevario svoj ljubav:

*Nemoj dragi, nemoj, nado moja,
da me ljubav izneviri tvoja.*¹¹

Zaključno, ojkalica ima svoje mjesto u hrvatskoj, europskoj i svjetskoj kulturnoj baštini. Potrebno je učiniti sve da se njezina vrijednost sačuva i njeguje u budućnosti.

11 Dragić, Marko /prii/ (2006.): *Hrvatska usmena književnost BiH* (lirika, epika, retorika), knj. 4, Sarajevo: Matica hrvatska Sarajevo, HKD Napredak, str. 285 i 283.

7. Literatura

1. Agić, Ante (2015.): *Ojkavica – mala knjiga pisama*.
2. Ardalić, Vladimir (2010.): *Bukovica, narodni život i običaji* (uredio prof. dr. sc. Živko Bjelanović), Zagreb: SKD Prosvjeta.
3. Bampa-Listeš, Silvana (2003.): Razlikovna gramatika mjesnoga govora u Neoriću, *Školski vjesnik*, 52(3-4):339-359.
4. Buble, Nikola (1992.): Ganga u kontekstu svekolike autohtone folklorne glazbe Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine, *Imotski zbornik*, 1/1992., str. 143-163.
5. Cvitković, Ivan (2017.): *Ganga – Pjesma o životu u Hercegovini*. (Sociologijske marginalije o gangi), Zagreb: Plejada. (ima i izdanje gdje je pored Plejade naveden i University Press, Sarajevo, iste godine).
6. Čubelić, Tvrtko (1988.): *Povijest i historija usmene narodne književnosti*, Zagreb.
7. Čaleta, Joško (2008.): Oj, ovo j' bilo naše običajno, u tri-četiri zapivati zaj' no – tradicijsko glazbovanje Miljevačkog platoa na početku 21. stoljeća, u: M. Mendušić i D. Marguš /ur./ *Miljevci u prošlosti (s pogledom u budućnost) Zbornik radova*, Visovac – Drinovci: Miljevački sabor, str. 555-572.
8. Čaleta, Joško (2007.): Stavi prst u uvo, pa goni: etnomuzikološki i antropološki pogled na glazbovanje dalmatinskog zaleđa, u: Ines Prica i Tea Škokić /ur./ *Split i drugi – kulturnoantropološki i kulturnostudijski prilozi*, Zagreb: HED, str. 161-181.
9. Dragić, Marko /prir./ (2006.): *Hrvatska usmena književnost BiH* (lirika, epika, retorika) knjiga br. 4, Sarajevo: Matica hrvatska, HKD Napredak.
10. Gusić, Ivica; Gusić, Filip (2004.): *Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine*, Zagreb: vlastita naklada.
11. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, (2002.-2004.). Zagreb: EPH-Novi Liber.
12. Kraljević, Ante (2017.): *Ganga – s izvora glas*, Grude: Udruga za očuvanje kulturne baštine „Davorija“, Zagreb: Dan. (Knjizi je priložen CD nosač zvuka s izborom 75 ganga od Cetine do Neretve, koje je otpjevalo 23 gangaša, koje je uredio Jure Miloš).
13. Mijatović, Anđelko (2004.): *Ganga*. Pismice iz Hercegovine, Imotske krajine, od Duvna, Livna i Kupresa, drugo prošireno izdanje.
14. Mijatović, Anđelko (2004.): O gangi. Predgovor knjizi *Ganga* (navedenoj ovdje). Dostupno: ganga.hr
15. *Muzička enciklopedija*, Zagreb: Leksikografski zavod, 1958.
16. *Opća i nacionalna enciklopedija*, (2007.): Zagreb: Proleksis i Večernji list.
17. Petrović, Ankica (2018.): *Umjetnost pjevanja gange. Kulturna tradicija Dinarske zone*, Sarajevo: Synopsis; Gorica: Franjevački muzej i galerija.
18. Saratlija, Milka (2011.): *Poznajesh li mala grlo moje* (zbirka ojkavica), Split: Redak.

Željko Karabuva

UDC: 004'412:398.8(=163.42)791.7(497.583Dalmacija)

Review (scientific) paper

LEXICAL STRUCTURE OF FOLK SONGS „OJKALICE“

***Abstract:** This paper is focused on the analysis of the lexical items which are used in the so-called ojkalice and local speeches within the hinterland of Dalmatia as a phenomenon of rich linguistic and cultural heritage. Besides the definition of the each term one example of this traditional song is provided. Along with the phenomenon of ojkalice the definitions of the terms such as rera, ganga and bećarac are put forward, which are all on the UNESCO's list of world's cultural heritage. The aim of this paper is to emphasize the importance of the terminology used in ojkalice and to preserve the richness of the linguistic and cultural heritage of the hinterland of Dalmatia.*

***Key words:** lexical items, local speech, ojkalice, hinterland of Dalmatia, cultural heritage.*

Željko Karabuva

UDC: 004'412:398.8(=163.42)791.7(497.583Dalmacija)

Lavoro (scientifico) chiaro

MATERIALE LESSICO IN OJKALICA

***Riassunto:** Questo articolo tratta dell'analisi del vocabolario usato nell'ojkalica e nei dialetti locali dell'entroterra dalmata come il fenomeno di ricco patrimonio linguistico e culturale. Insieme alla definizione di ciascun termine, viene fornito un esempio di ojkalice. Oltre al fenomeno di ojkalice, sono indicate le definizioni di termini come rera, ganga e bećarac, che sono nell'elenco dell'UNESCO del patrimonio culturale immateriale. Lo scopo di questo articolo è quello di sottolineare l'importanza della terminologia utilizzata nell'ojkalica e preservare la ricchezza del patrimonio linguistico e culturale del luogo nell'entroterra dalmata.*

***Parole chiave:** lessico, linguaggio locale, ojkalice, entroterra dalmata, patrimonio culturale.*